

S slovensko narodno vojsko sem se tudi jaz umaknil pred partizansko premočjo v varstvo zavezniške vojske na Koroško. Od tam, z Vetrinja, kjer je bila slovenska narodna vojska nastanjena, je po angleškem povelju odšel prvi transport, v katerem sem bil tudi jaz, dne 27. 5. 1945. V ta transport so bile odrejene po večini samo neborbene enote. Kam gremo, ni nihče od nas nič točnega vedel. Govorili pa smo med seboj, da gremo v Italijo, zato smo bili kar pri korajži. Približno do osme ure smo se vkrcali na kamione in se začeli pomikati proti kolodvoru v Podrožci. Tukaj smo bili približno uro v ograjenem, od angleških vojakov zastraženem prostoru. Angleški vojaki so pri nas vršili preiskavo zaradi orožja, pa ni bilo opaziti, da bi ga pri kom dobili. Nato so nas vodili na kolodvor, nas naložili na vlak, kjer smo čakali, da so drugič pripeljali moštvo iz Vetrinja. Z nami je bilo okrog 200 srbskih četnikov, od katerih je eden vprašal vlakovodja, kam vlak pelje. Odgovor je bil, da v Slovenijo proti Ljubljani. Zato so začeli Srbi protestirati, da v Titovino ne gredo. Pričeli so bežati, ker pa so Angleži uporabili orožje, se je posrečilo ubežati samo dvema četnikoma, ki sta, kakor smo pozneje zvedeli, šla nazaj v Vetrinj, da rešita druge s tem, da povesta, kam smo se mi odpeljali. Ko se je vse pomirilo, so vagoni zaprli. Kmalu so pripeljali še drugo skupino, ki so jo tudi naložili, nato je vlak odpeljal. Približno do polovice druge postaje so nas spremljali angleški vojaki. Ko se je

vlak ustavil, so se neopaženo izmenjali, kakor da bi se spremenili v partizane. Ta predaja je bila okrog 15. ure in vlak nas je spet odpeljal dalje. Takoj po prevzemu so partizani stopili v akcijo. Hodili so od vagona do vagona in nas vse obiskali. Pobirali so nam vse vredne stvari, sezuvali čevlje, slačili obleke in kar je bilo pač komu všeč. Ni bil pa noben partizan brez brzostrelke in gumijevke v rokah. Ko so nas pozdravljali z nesramnimi psovkami in kletvicami, so obenem padali krepki udarci po glavah. Najhuje je bilo dati opasač. Čim boljši je bil, hujši udarec je z njim imetnik dobil po glavi. Nekomu se je od udarca vlila kri iz nosa in jo je moral polizati, češ da ne sme biti krvav v vagonu. Tako so se hitro množili ranjenci. Spočetka smo se bali, eden bolj kot drugi, skrivali smo se drug za drugega, nihče ni hotel biti pri vratih, a smo se kmalu privadili. Do Jesenic smo še vedno imeli upanje, da bomo morda krenili proti Beljaku. Ko smo pa videli, da se peljemo proti Ljubljani, smo bili kot omamljeni od razočaranja. Nastala je tišina in vsak je razmišljal svoje. Tako smo se pripeljali okrog 19. ure v Kranj. Ko se je vlak ustavil, smo zaslišali zopet novo pozdravljanje. Bil je strašen sprejem. Ko so odprli vagoni, so se iz zadnje strani na vagoni vsuli partizani z gumijevkami v rokah in gorje je bilo tistim, ki so se tiščali v ozadju. Na kolodvoru nas je čakala velika množica partizanov in civilistov, ki so kričali: »Ste prišli pravici v roke, švabobranci, slovenski izdajalci, pobi-

jalci« itd. Ob cesti je stal partizanski kordon, straža pa nas je spremljala na obeh straneh na vsaka dva koraka. Bilo je vpitja in streljanja kot v največji borbi. Vodili so nas na severovzhodno stran Kranja, kjer so bile barake, napolnjene z Nemci in slovenskimi civilisti. Tam smo bili na prostem, v ograjenem in dobro zastraženem prostoru. Med potjo so povpraševali po njim bolj poznanim osebam, npr. za generalom Rupnikom, podpolkovnikom Šturmom, kapetanoma Grumom in Pircem, poročnikom Hlebcem, policijskim komisarjem Lohom, Dolinarjem in za drugimi, ki so jim bili posebno pri srcu. Ko smo šli na odrejeno mesto, smo bili kakor na razstavi. Shajali so se namreč sami partizanski oficirji z gumijevkami v rokah in ni ga bilo med nami, ki je ne bi okusil. Dobro so si nas privoščili. Bili pa so partizanom nekateri fantje poznani. Te so skoraj do mrtvega pretepali v pričo nas po dvakrat ali trikrat na dan; jih povabili v pisarne, pretepli do nezvesti, jih zdravili in tako naprej ponavljali. Strašne so bile noči, ko so nas neprestano pretepali, vpili nad nami in z orožjem grozili. Zgodilo se je, da je našel partizanski kapetan svojega brata in mu je bila prva beseda v pozdrav: »Prasec, zdaj pa boš dobil, kar si zaslužil«. In res je prejel plačilo v Kočevskem Rogu. Dne 28. 5. zjutraj so nam pobrali hrano, ki smo jo imeli s seboj in vse druge vrednosti ter ločili od nas oficirje in podoficirje. Jesti smo dobili vsak dan kozarček juhe iz pesnega listja. Dne 29. 5. ob 21. uri so privedli slovenske topničarje, ki so jih prav tako neusmiljeno pretepali in preganjali do 5. ure zjutraj. Ko je nekdo omagal, so ga pred postrojem ustrelili. Dne 31. 5. so klicali mladoletnike in vse tiste, ki so pobegnili od partizanov ali se dali zajeti od domobrancev. Niso pa se vsi taki odzvali, ker so se nekateri posvetovali s partizani, seveda s kakim takim, ki je bil šele na novo mobiliziran, in ti so jim svetovali, da bo za mladoletnike bolje, slabše pa bo za pobegle partizane, ker da jih imajo za dezertarje. Poznal sem nekoga od tistih, ki so se na ta poziv javili, pa je bil pozneje s poročnikom Hlebcem usmrčen. Proti večeru so ostalo moštvo formirali v bataljone in čete. Za komandante so odredili naše fante in jim zapovedali, da so oni odgovorni za red in da nikogar ne zmanjka. Dali so nalog, da moramo biti zjutraj do 7. ure pripravljeni na odhod, da gremo nekam na delo. Isti večer je prišel med nas neki partizanski kapetan, in ko smo videli, da se je voljan pogovarjati z nami, smo stopili okrog njega in se spustili v debato. Nekdo izmed naših fantov ga je vprašal, kaj on misli, da bo z nami. Rekel je, da se nam ni treba nič bati, ker da ne morejo brez

nas obnoviti Jugoslavije, da je z nami vsa inteligenca, da pa so pri njih vsi nižji in višji oficirji sami hlapci, ki sploh nimajo pojma o uradovanju. Govoril je, da bo sojen le tisti, ki ima krvave roke. In to le največ eno leto dela. Ostali pa bodo šli na svoje domove. Izjavil je, da je bil pri četnikih in da mu je dobro znano, kdaj smo mi s četniki vred propadli.

Dne 1. 6. 1945 okrog 7. ure je prikorakal en bataljon do zob oboroženih partizanov za spremstvo. Ko je bila straža razporejena, smo krenili proti kolodvoru. Kakor vsak dan so tudi sedaj nad nami krožila angleška letala. Izgledalo je, da so nas hoteli partizani skriti, ker pa to ni bilo mogoče, so na ustavili za toliko časa, da so letala odletela. Potem so nas vkrcali na vlak, s katerim smo se peljali do Medvoda. Zaradi porušenega mostu smo šli iz Medvoda do Šentvida peš. Na dvorišče zavoda smo prišli okrog 13. ure. Tudi tukaj so nas oficirji željno ogledovali. Med njimi sem jih nekaj poznal. Ob 16. uri pa so nas spet vkrcali na vlak in smo se peljali do ljubljanske mestne klavnice. Ker je bil dolenski most porušen, smo morali prestopiti čez most za pešce na drugo stran Ljubljane, kjer nas je spet čakal vlak. Ob progi na mostu je stal kordon partizanov z orožjem in gumijevkami. Prehod je bile zelo ozek, tako da so nekateri od naval in sile popadali in niso mogli vstati, zato smo hodili kar po njih. Bili so zelo obupni trenutki. Okrog 19. ure je z dobro zastraženimi in zaplombiranimi vagoni odpeljal vlak proti Kočevju. Vozil je tako počasi, da smo prišli šele zjutraj 2. 6. ob 5. uri zjutraj v Kočevje. Tukaj so nas izkrcali in odvedli v gimnazijo. Čim so nas natlačili po sobah, so takoj začeli z zelo natančno preiskavo. Najstrožje je bilo glede lir, nožev in britev. Govorili so, da bomo zaslišani od domačih delegatov, da oni niso taki kot domobranci, ki bi pobijali ljudi in da so vse premilo ravnali z nami, da smo si vse hujše zaslužili. Takoj po končani preiskavi so vodili po dvajset mož v skupinah v zadnji dve hiši na desno pri bloku proti Dolgi vasi. Na vrsto je prišla tudi naša soba, ki je bila predzadnja. Čim smo stopili v hišo, smo že vedeli, da smo na zadnji poti. Zagledali smo polno pritličje nahrbtnikov in videli, da jih je že precej odšlo pred nami. Morali smo v prvo nadstropje in zopet v preiskavo, kjer so nas pregledali, da ne bi imel kdo v obleki všitega denarja. Ko smo morali tudi mi odmetati nahrbtnike, je vprašal nekdo od nas, kako bomo brez opreme. Dobil je odgovor, da bomo v taborišču dobili vsega dosti. Nato so nam zvezali z žico roke za hrbet in še po dva moža skupaj, rekoč, da sta dva od nas pobegnila in da nas morajo zato zvezati, da pa bomo v ta-

borišču zopet prosti. Ko smo zvezani čakali na odhod, sem videl moža, ki sem ga osebno poznal, da je šel prosit partizanskega kapetana za pomilostitev, češ da ni nič zakrivil, da je bil samo v mizarski delavnici in da ima ženo in majhne otroke. Na vse to mu je kapetan odgovoril z gumijevko po glavi, tako da se je mož onesvestil, potem pa ga je še surovo suval s čevlji. Ko je kmalu ozdravil, so ga zvezali skupaj z bratom in ju z nami odpeljali. Kmalu nato smo prišli na vrsto za kamione, ki jih je okrog sedem neprestano vozilo. Ker si nismo mogli sami dosti pomagati, so zapeljali kamione prav do stopnic, tako da smo lažje vstopili. Na kamionu se nas je peljalo 40 mož, morali smo klečati naprej sklonjeni z glavami dol, da ni mogel nihče videti, kam se peljemo. Moštvo se je voljno pokoravalo, vdano molilo in se pripravljalo na najhuje. Le tu in tam se je slišalo jokanje posameznikov, ki pa so zato dobili s puškinimi kopiti po glavah, da je moral vsak takoj obmolkniti. Vozili smo se približno 50 minut po cesti skozi Šalkovo vas proti Kočevskemu Rogu. Med potjo je bilo čutiti, da smo se peljali mimo dveh morišč, pri tretjem pa smo se sami ustavili. Ko so nas spehali s kamiona, je eden izmed partizanov s kleščami še tesneje privil vezi na roki, čeprav smo bili že prej tako tesno zvezani, da so bile roke čisto modre in jih sploh nisem več čutil. Nato sem moral s tovarišem, ki je bil z menoj zvezan sesti, da so nam čevlje zrezali z nog. Prerezal mi je tudi nogavico, ampak noge, hvala Bogu, mi ni rnil. Potem so nas zvezali še po sedem parov skupaj tako tesno, da se nismo mogli niti prestopiti. Vse okoli nas je bila straža, mož pri možu, z brzostrelkami in pištolami. Tisti ki so z nami opravljali so imeli rokave zavihane, v rokah pištole in nože, nekateri pa kole približno kot roka debele in poldrugi meter dolge, ki so bili na koncu že scefrani od udarcev. Od pretesnega vezanja nam ni bilo mogoče hitro stopiti do jame, zato so nas neusmiljeno pretepali, da so nekateri padli v nezavest in smo jih kar s seboj vlekli. Do jame je bilo približno 40 korakov, vodilo pa nas je 14 mož. Ker smo ves čas molili, so nas partizani še posebej zasmehovali, češ, naj le molimo k Bogu, da nam pomagata škof Rožman in general Rupnik. Med potjo je bilo opaziti, da so imeli partizani po skupinah vsak svoje delo. Nekateri so nosili tudi apno, s katerim so posipavali mrtve. Streljali so jih v jami s pištolami v tilnik in je neprestano pokalo, kakor bi počasi štel. Včasih je zaropotala tudi brzostrelka. Nekateri partizani so tudi klali z noži, kakor si je pač kdo zaželel. Meni je nekdo od spremljevalcev obetal, da me bo ravno on zaklal. Imel je krvav nož v roki kakor me-

sar. Pri jami pa ne morem drugače reči, kakor da me je sam Bog rešil. Bil sem zelo mirnih živcev, malokdaj tako in nisem nič mislil na to, da bi me usmrtili, in tudi ne, da bi pobegnil. Pred jamo sem lahkomišno ganil z roko in si desno roko rešil vezi. Ker smo bili skupaj zvezani z jermeni, sem zrahljal jermen in se je cela skupina razpustila. Ko je partizan to opazil, nas je drugič še trdneje zvezal, jaz pa sem dal roko na hrbet, tako da sem samo markiral vezanje. Ko sem videl, da se partizan moti s pretepanjem, sem zopet zrahljal vez in skupina se je zopet razsula. Levo roko, ki je bila zvezana s tovariševo desno, sem tudi potegnil iz žice in rekel tovarišu: »Zbogom France, jaz grem, kar bo, pa bo.« Rekel mi je: »Lojze, ne!« Vse to se je vršilo v sekundah. Bilo je okrog 15. ure, ko sem v hipu zagledal, da na stezi, ki je vodila mimo, ni bilo partizana, čeprav je straža stala mož pri možu in sta tudi na vsaki strani steze stala po en partizan. Naglo sem skočil mimo njih. To je bilo v majhnem bukovem gozdu v dolinici. Po tleh je bila tu obleka, tam spet čevlji. Z božjimi podobiciami in rožnimi venci je bilo kar nastlano okoli jame. Ko sem šel dalje po stezi, sem prišel v drugo dolino, ki je bila zasekana s suhimi bukvami in preraščena z robido. Ker se mi je suhljad pod nogami lomila, sem v bližini trikrat padel in se zapletel v goščo. Pri prvem padcu sem slišal klice: »Stoj.« Zasledovalec tudi ni imel lahke poti. Ko sem moral iz doline preplezati hribček in skalo, mi je bil blizu in je izstrelil tri rafale za menoj. Kroglice niso padale v bližino mene. Ko sem prišel čez hribček in nato navzdol, sem bil kmalu na cesti, kjer so stali kamioni in na njih partizani. Ker mi ni kazalo iti nazaj, sem moral naprej. Tu sem rožni venec, ki sem ga pobral takoj po pobegu iz jame, vzel v roki in šel dalje. Bil sem bos in sem tako naglo smuknil pod kamion, da me partizani niso opazili. Prišel sem čez cesto zopet v dolino, potem pa sem moral v hrib. Ko sem prišel do polovice hriba, sem zagledal človeka, ki se mi je umaknil za bukev in sem posumil, da je morda straža. Ni mu bilo opaziti puške, a vseeno sem krenil na desno, tako da sem prišel nad njega in opazil, da je bil najbrž civilist, ki je opazoval, kaj se je v dolini dogajalo. Tisti dan je bil oblačen, zato nisem mogel najti prave smeri. Šel sem samo toliko daleč, da se ni preblizu slišalo pokanje. Ko je prišla noč, sem legel med skale in tako prespal do jutra. Dne 3. 6. 1945 so me prebudile tri srne, ki so mi bile prav domače. Ko sem molil rožni venec, se mi je bližala po moji sledi lisica. Tudi naslednji dan je bil oblačen in se po soncu nisem mogel orientirati. Hodil sem ves dan in

ob 16. uri spet prišel na hribček pri morišču. Streljanje je bilo tako kot prejšnji dan, vpitje pa je bilo močnejše, slišal sem tudi ženski glas. Čeprav me je skrbelo, kako bo s hrano, sem vseeno moral nedaleč od tukaj prespati. Dne 4. 6. 1945 sem nadaljeval svojo pot in tudi ta dan se je slišalo pokanje na morišču. Ko se je razjasnilo, sem videl, da sem prvi dan hodil v napačno smer. Huda je bila lakota, a še hujša žeja in vročina. Opešan sem bil tako, da sem vsakih deset korakov moral počivati. Jedel sem gozdno deteljico, ki pa mi ni šla prav v tek. Noge sem imel tako otekle, da jih sploh nisem čutil. Ko sem šel mimo starih partizanskih taborišč, sem našel v stari konzervni škatli malo deževnice, s katero sem se vsaj malo odžejal. Zvečer sem prišel v prvo vas in prosil za malo mleka. Ljudje so se me ustrašili in sem s težavo izprosil od njih kozarec mleka in vode, da sem se je napil. Šel sem dalje in nedaleč od tam prespal. Dne 5. 6. sem hodil še z večjo težavo, kar naravnost čez hribe, ker je bilo bolj skrito pred partizani. Hodil sem ves dan, šel skozi dve vasi, a v njih ni bilo nobenega človeka. Voda je bila povsod pokvarjena, v njej so plavale mrtve podgane, žabe in belouške, a vendar sem se je pošteno napil. Pozno zvečer sem prišel do vasi, ki mi je bila poznana in sem šel prosit živeža, a sem s težavo dobil malo mleka, ker je bila parti-

zanska postojanka pet minut iz vasi. Zato sem moral naglo oditi in sem v bližini spet prespal. Dne 6. 6. sem šel dalje in okrog ene ure spet prišel v neko vas, kjer so mi pa lepo postregli, tako da jih ne bom nikdar pozabil. Zvečer sem prišel v domačo vas. Bil sem tako opešan, da me domači niso spoznali. Tako sem si rešil golo življenje.

Vse se je vršilo brez vsakega zasliševanja in sodbe. Vlak, s katerim smo se vozili, je štel 32 vagonov in se je vozilo v njem točno 1500 mož. Po izjavah železničarjev je peljalo v Kočevje devet vlakov, od katerih je bilo pet vlakov Srbov in ustašev, štirje pa slovenskih vojakov in civilistov. Vsak vlak je štel najmanj 10 vagonov, največ pa 37. Po izjavah Janeza Lunderja, partizanskega kapetana iz Dol. Poljan, je padlo v Kočevskem Rogu 21 000 žrtev. Pozneje, ko sem bil doma, sem slišal od kočevskih civilistov, da so v Kočevskem Rogu jame, ki so bile polne mrličev, polili tudi z bencinom in zažgali.

Prosim tudi tole: Naj nihče ne dvomi, da je to resnica. Kar sem sam videl, lahko trdim in tudi dokazem na licu mesta. Bil sem ves čas trezen in pri polni zavesti. Opisujem pa rajši bolj pičlo kakor obilno.

Servigliano, dne 12. 10. 1945